

KAROL MEDŇANSKÝ, EDITOR

Tvorba bardejovského rodáka Bélu Kélera z pohľadu muzikológov a interpretov 21. storočia

Sborník. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove: 2013. 175 s. ISBN 978-80-555-0997-6.

Mezi osobnosti, které zaznamenávají neustálé sinusoidy zájmu o jejich život a tvorbu patří i bardejovský rodák, skladatel, houslista a dirigent Béla Kéler (1820 - 1882). Hudba Bély Kélera obstála v době svého vzniku ve tvrdé konkurenci tvorby vídeňských autorů Josepha Lannera a „krále valčíků“ Johanna Strausse ml. Důkazem umělecké kvality a popularity Kélerových děl je fakt, že do roku 1877 vyšlo tiskem cca. 138 jeho skladeb ve dvanácti evropských vydavatelstvích. Editor sborníku "*Tvorba Bardejovské rodáka Bély Kélera z pohľadu muzikológů a interpretů 21. Století*" Karol Medňanský je známý slovenský muzikolog, pedagog, interpret a hudební publicista. Je autorem šesti vědeckých monografií, dvou vysokoškolských učebnic, zhruba 100 článků, odborných kritik a vědeckých studií. Účastní se četných vědeckých konferencí na Slovensku i v zahraničí. V roce 2014 se stal členem Muzikologické komise Hudebního fondu v Bratislavě.

Knižně vydaná publikace obsahuje 11 příspěvků, jazykové mutace jejich abstraktů (ve slovenštině, němčině, angličtině a maďarštině), předmluvu a úvod editora, tři básně Jána Nagajdy (*Pekelný galop, Na krásném Rýnu Kéler vzpomíná, Dům na Radničním náměstí*) a mnoho historických dobových výpovědí ve formě fotografické dokumentace z historie i ze současnosti.

V předmluvě přináší Karol Medňanský informace o zaníceném přístupu odboru kultury východoslovenského města Bardejov a Šarišského muzea, úzce spolupracujících na podpoře ožívání odkazu svého skladatele a na přípravách blížícího se dvoustého výročí narození Bély Kélera v roce 2020. Připomíná významný podíl Františka Matúše, Petra Bubáka a Silvie Fecskové na šíření Kélerova odkazu. Peter Bubák ve spolupráci s odborem kultury města Bardejova založil v roce 2009 hudební festival Kulturní léto Bély Kélera. Zde interpreti každoročně představují obnovené premiéry jeho děl, převážně z notového materiálu získaného z Šarišského muzea v Bardejově a z Národní Széchényiho knihovny v Budapešti.

V úvodu editor přibližuje vědeckou konferenci konanou v Bardejově 19. 11. 2012. Následně shrnuje a pojednává o všech příspěvcích jednotlivých autorů (Patrik Derfiňák, Jozef Petrovič, Irena Medňanská, Peter Bubák, František Gutek, František Matúš, Karol Medňanský, Zuzana Berešová, Lýdia Urbančíková, Silvia Fecsková).

Úvodní příspěvek Patrika Derfiňáka z Institutu historie Katedry nejstarších, středověkých a raně novověkých dějin Filozofické fakulty Prešovské univerzity v Prešove pod názvem "*Východní Slovensko v 19. století, období vzestupů a pádů*" historicky popisuje

stagnující období 19. století na území dnešního východního Slovenska. Dotýká se společenského, politického, ekonomického, kulturního postavení obyvatel a jeho velké migrace v rámci Rakousko-uherské monarchie. Zasaduje Bélu Kélera do tohoto období a pomáhá pochopit jeho důvody opuštění bardejovské regionu.

V příspěvku *"Sociální a společenské postavení bardejovského měšťanského rodu Kéler"* přináší Jozef Petrovič informace ze starých archivních materiálů bardejovské pobočky Státního archivu v Prešově o rodě Kélerových. Poukazuje na významné postavení rodiny v Bardejově v průběhu tří století. Přímou z matriky informuje, že Béla se narodil 13. 2. 1820 jako sedmé dítě Štěpána a Anny Kélerových.

Podrobný životní osud od narození v Bardejově až po skonání ve Wiesbadenu popisují Peter Bubák z Gymnázia Leonarda Stöckela v Bardejově a ředitelka Institutu hudebního a výtvarného umění Filozofické fakulty Prešovské univerzity v Prešově Irena Medňanská v příspěvku *"Béla Kéler - život a dílo"*. Dotýkají se hudebního odkazu, který zanechal v testamentu rodnému Bardejovu, evangelickému sboru v Prešově, lázeňské kapele v německém Wiesbadenu a příteli a podporovateli Carlu Wagnerovi. Zabývají se druhy a formami Kélerovy tvorby, zvláště čardášem *Vzpomínka na Bardejov* op. 31, který se stal podkladem pro nejznámější Uherský tanec č. 5 *Johannese Brahmsa*. Na závěr autoři vyslovují myšlenku nutnosti podrobit dílo skladatele podrobnému muzikologickému výzkumu.

Ředitel Šarišského muzea v Bardejově František Gutek v příspěvku *"Pozůstalost Bély Kélera v Šarišském muzeu v Bardejově"* popisuje osud Kélerova odkazu od transportu do Bardejova (1883), až do konání konference (listopad 2012). Politický a společenský úsudek v tomto dlouhém období měl za následek nejednoznačný přístup k jeho dílu. Přibližuje osobnosti, které se jakkoli přičinili o skladatelův hudební odkaz, např. Oldřicha Hemerku, který uspořádal první posmrtný koncert z Kélerových děl (1891), tvůrce pamětní tabule Bélu Markupa, malířku Kélerova portrétu Věru Bombovou, nebo autory putovních výstav Františka Guteka a Petra Bubáka (2010).

V příspěvku *"Umělecké dědictví pozoruhodných evropských parametrů v Bardejově"* se emeritní vysokoškolský pedagog František Matúš se zamýšlí nad Kélerem jako nad skladatelem, houslistou a dirigentem ve světě předních evropských skladatelů a interpretů stejného období. V článku upozorňuje na roli současné muzikologie zařadit odkaz Bély Kélera do kontextu kulturního dění dneška na Slovensku a vyřešit nezodpovězené otázky např. ohledně jeho hudebního vzdělání, které mu umožňovalo působit v nejvýznamnějších evropských kulturních institucích.

"Po stopách Bély Kélera ve Wiesbadenu v roce 2006" se vydává Irena Medňanská. V úvodu popisuje osobnosti, které významně zasáhly do hudebního školství v Šarišském regionu. I když upozorňuje na absenci výzkumného muzikologického pracoviště na východním Slovensku, vyzdvihuje práci muzikologa a pedagoga Prešovské univerzity Františka Matúše, který ji přivedl k odkazu Bély Kélera. V další části autorka popisuje svou korespondenci s kulturním odborem města Wiesbaden, na jejímž základě dostala pozvání na výzkum v tamních institucích. Autorka zrealizovala pouze jednu dvoudenní návštěvu. Snažila se získat bližší informace o tamním životě Bély Kélera, ale nepodařilo se jí hlouběji

nahlédnout do historických pramenů. Ve wiesbadenských archivech zůstává otevřený prostor pro mladé muzikologické výzkumníky se znalostí německého jazyka.

Peter Bubák popisuje v příspěvku *"Kélerovy housle novým, vzácným exemplářem v Šarišském muzeu v Bardejově"* cestu Kélerových houslí od jeho potomků v Německu až do stálé expozice Šarišského muzea v Bardejově. Osobní zájem o osobnost a dílo Bély Kélera přivedl autora k Ágnes Shirwath, která se zabývá výzkumem rodu Kéler, ze kterého připravuje vydat knihu *"Zum Glänzen geboren Kéler Béla"*. Bubák v této souvislosti zmiňuje publikaci jednoho z Kélerových potomků Zoltána Sztehla *"Kéler Béla 1820 - 1882"* z roku 1930, která obsahuje základní životopisné údaje z jeho dětství a raného mládí. V roce 2012 zorganizovala Ágnes Shirwath ve spolupráci s Hudební akademií ve Wiesbadenu koncert u příležitosti 130. výročí úmrtí Bély Kélera.

Karol Medňanský z Katedry hudby Institutu hudebního a výtvarného umění na Filozofické fakultě Prešovské univerzity v Prešově se jako interpret a muzikolog v příspěvku *"Idylické hudební obrazy Karpaty - doklad programově-romantického myšlení Bély Kélera"* podrobně zabývá formálním a částečně harmonickým rozбором idylických hudebních obrazů Karpaty pro mužský sbor, tenor, bas a orchestr, které jsou prvním dílem opěvujícím slovenskou přírodu a venkovský život. Béla Kéler ho rozčlenil do úvodu a pěti částí (Lomnický štít, Pleso, Železorudné hamry, Lov, Příjezd a pobyt v karpatských lázních), kde většinou vycházel z modifikované podoby malých a velkých písňových forem. Autor podotýká, že jednotlivé obrazy lze hrát jako samostatné skladby. Dílo zasazuje do evropského kontextu programové hudby v období 19. století. Vzpomíná první premiéru 1. 10. 1854 v Hamburku a další uvedení v Berlíně a Drážďanech. Medňanský píše, že dílo se vyznačuje melodickou nápaditostí, čímž upozorňuje na možnou blízkost současnému posluchači.

Příspěvek *"Historický aspekt a revize hudebního obrazu Bély Kélera Noc v Benátkách"* slovenské pianistky Zuzany Berešové v současnosti působící na Katedře hudební výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci navazuje na programovost v Kélerově tvorbě. Popisuje vznik a vývoj divadelního žánru harlekynády, která byla námětem rozsáhlého orchestrálního hudebního obrazu Bély Kélera *Noc v Benátkách* a interpretační postřehy českého houslového virtuosa Pavla Burdycha v novodobé revizi skladby na podkladě autorského rukopisu verze pro housle a klavír připravenou Pavlem Burdychem na 4. ročník Kulturního léta Bély Kélera (2013), kde ji provedlo Československé komorní duo (Pavel Burdych, housle a Zuzana Berešová, klavír). Tento příspěvek dokazuje, že mladší interpretační generace vyhledává nejen nové skladby současných autorů, ale i odkaz neprobádaných autorů minulosti.

Ve svém příspěvku *"Odkaz Bély Kélera třeba neustále oživovat"* zdůrazňuje Lýdia Urbančíková nutnost systematické práce na propagaci tvorby a osobnosti Bély Kélera. Dotýká se uvádění jeho děl ve vysílání slovenského rozhlasu a televize. Jedná se však pouze o velmi krátkou úvahu založenou na jednotlivých příkladech z jejich vysílání.

Bardejovská muzikoložka Silvia Fecsková uvádí rozsáhlou studii s názvem *"Promenádní koncerty od dob Bély Kélera po současnost, aneb mýty a realita v přístupu k odkazu tohoto hudebního skladatele a bardejovského rodáka"*, kde se dotýká hesla "Béla

Kéler" zaznamenaného ve vybraných encyklopediích, na zvukových nosičích a v rozhlasovém vysílání. Snaží se popsat jeho osobní vztah k Bardejovu. V další části svého příspěvku rozpracovala projekt na realizaci rekonstrukce Kélerova rodného domu, úpravu hrobu jeho rodičů na evangelickém hřbitově v Bardejově a plán ožívování jeho pozůstalosti. Rozebírá fungování vojenské kapely, která měla zásadní význam pro formování promenádních koncertů. Popisuje průběh prvních čtyř ročníků Kulturního léta Bély Kélera (2009 - 2013). Tato studie přináší množství různorodých informací z autentických pramenů, které autorka mohla rozpracovat v samostatných příspěvcích.

Sborník *"Tvorba Bardejovské rodáka Bély Kélera z pohledu muzikologů a interpretů 21. století"* je prvním uceleným informačním zdrojem na Slovensku o bardejovském rodákovi Bélu Kélerovi, který dokazuje, že Kélerova osobnost přitahuje odborníky z různých odvětví hudebního, interpretačního, muzikologického a historického života, ale zároveň upozorňuje na nutnost hlubšího vědeckého bádání ve všech směrech.

Novými počiny ožívování odkazu Bély Kélera je vytvoření webové stránky www.belakeler.eu ve čtyřech jazykových mutacích (slovensky, německy, anglicky, maďarsky), která reflektuje minulost, ale především současnost Kélerovy tvorby. Na stránce jsou také volně přístupné příspěvky autorů tohoto sborníku, kteří k tomu dali souhlas. Komunikaci na institucionální úrovni by mělo pomoci i nově vzniklé občanské sdružení "Společnost Bély Kélera" sídlící v Bardejově v čele s generálním ředitelem Petrem Bubákem.

Zuzana Berešová